

על האקדמיזציה בחינוך

(תגובה למאמרו של הרב יעקב אריאל 'צהרי' נב)

למרות דברים נכוחים במאמרו של הרב יעקב אריאל על נושא זה, מסקנתו - השוללת את האקדמיזציה - שגויה לדעתי. לא רק שהמציאות העכשווית בתעסוקה ובהתקדמות הטכנולוגית דורשת הפיכת המכללות לחינוך לאקדמי, אלא עצם הדבר יש בו הרבה מהטוב והמועיל. אין לראות באקדמיזציה נסיגה אלא התקדמות, וזה חלק מהתשובה של הכלל להתמודדות עם אתגרי ההווה והעתיד. הנוסטלגיה למה שהיה לפני ששה או יותר עשורים, אינה במקומה. העולם השתנה ולא רק לרעה, אלא בעיקר לטובה. ומנסיוני יכול אני להעיד שלפחות בחינוך להכשרת מורות, הביא הדבר אך טוב.

האקדמיזציה במכללות התורניות לבנות הוסיפה רצינות, עומק ומבניות למערכת הלימודים. בנוסף, דווקא האקדמיזציה היא שהגבירה את השאיפה לבניית אמצעים לחיזוק הפן החינוכי בתוך המכללה לכלל התלמידות מחד גיסא, ועל ידי הקמת מערכות ייחודיות להגברת לימוד התורה והאמונה לתלמידות הרוצות בכך מאידך גיסא.

זאת ועוד, אחד העקרונות המנחים את מערכת החינוך שלנו היא החיבור של לימודים כלליים עם תורה. ומי שמסכים לעיקרון זה, יסכים בהכרח גם לאקדמיזציה בחינוך. מי שסבור שאנו חייבים ללמוד רק לימודי תורה, הוא אכן חייב להתנגד לאקדמיזציה; אבל לא רק לזה, אלא גם ללימודים לקראת תעודת בגרות, ואף ללימודים רגילים בבית הספר הממלכתי על כל שלוחותיו. בעולמנו, התואר האקדמי הוא המשך תעודת הבגרות. ולא רק זאת, אלא לדעת רבים העוסקים בחינוך, מה שהיה פעם תעודת בגרות נלמד היום במסגרת התואר הראשון. ואם לא היתה התנגדות לתעודת בגרות לפני כמה עשורים, מדוע להתנגד ללימודים אקדמיים כעת?

א. מקצועיות בחינוך ובהוראה

אפתח בדוגמה פשוטה, הממחישה את חשיבותה של האקדמיזציה. האם ניתן ללמוד פסיכולוגיה מתוך מקורות היהדות בלבד? האם ניתן לעשות כך בלימודי פדגוגיה ופילוסופיה של החינוך? אכן כך ראוי גם לעשות. אבל אין להסתפק בכך. חכמינו כבר הורו לנו על ה'חכמה בגויים', שהיא קיימת, וגם על זה נאמר: "הוי לומד מכל אדם!"

הרי אחד העיקרים בחינוך היא היכולת להגיע אל הילד, היכולת להבין אותו. כמו כן נחוצה ידיעה של אבחון מצבו של הילד הן מצבו הלימודי והן מצבו הרגשי-נפשי. כמובן, גם היכולת לתת מענה למצבים אלו חשובה. כל זה מחייב מקצועיות רבה, ובימינו, מקצועיות זו כשהיא נרכשת, היא כבר מהווה לימוד אקדמי.

אבל לא רק זאת צריך המחנך לדעת, אלא גם להבין כיצד עובדים עם צוות ובצוות, כיצד עובדים עם הורים ועם הקהילה. אלו הן מיומנויות שאותם לומד גם עובד סוציאלי. אבל לא יעלה על הדעת שנכשיר כיום עובד סוציאלי או פסיכולוג שלא בלימוד אקדמי, בנושאים הללו, האומר שיש ללמוד רק מתוך התורה ומקורות יהודיים, הרי זה כמו לומר, שמסוגיות בש"ס שיש בהם נושאים מתמטיים, משם נלמד חשבון וגיאומטריה, או שמהלעז שברש"י נלמד צרפתית...

ב. מכללה תורנית מול אוניברסיטה

למרות כל האמור לעיל, חושבני שמי שאכן יש בה רצון כן לעסוק במלאכת הקודש של החינוך, לא רצוי לה לרכוש את ידיעותיה ואת הכשרתה להוראה וחינוך במוסדות המחקר, קרי באוניברסיטאות. לדעתי, נחוץ שהדבר ייעשה דווקא במסגרת המכללות לחינוך. הן אלו שרואות את ההוראה והחינוך כחלקים ביחד. הן אלו שרוצות שגם המורה למתמטיקה או לאנגלית, בכוח אישיותה והנהגותיה תהיה לתלמידים מודל לחיקוי. הן אלו העוסקות בחינוך מדי יום ביומו בעת הכשרת תלמידותיהן לחינוך והוראה. דברים אלו אמורים במכללות לחינוך שחרטו על דגלן תורניות ביחד עם אקדמיות. והמציאות מורה שהן אלו המובילות הן בתחום התורני והן בתחום המקצועי, של ההכשרה להוראה.

ג. תוכנה של האקדמיזציה

האקדמיזציה בחינוך אין פירושה שמכאן ואילך אנו חיים רק על העלאת ספיקות, ושאינן מקום לערכים. האקדמיזציה כפי שאני מכיר, פירושה הישענות על לימודים מובנים; פירושה הגדרה ברורה של מטרות הקורס - השיעורים, אותם הולכים ללמוד במשך השנה. פירושה שלא במקרה נלמדים הקורסים השונים, אלא שיש היגיון וקשר בתוכנית הלימודים.

האקדמיזציה מאפשרת לתלמידה חוש ביקורת למה שהיא לומדת, לא בפן הספקני שמא הדברים אינם נכונים, אלא בפן של הכרת התועלת שיש בלימודים אלו לי ולתלמידיי בעתיד, וכן גם הרצון והאפשרות לבדוק מה עשה לי לימוד זה - רפליקציה בלעז, ודבר חשוב הוא זה.

אבל גם אם מתפתח הרצון לחתור אל האמת ולברר קושיות וספיקות, הרי זה דבר חיובי ובריא. האם לימוד הגמרא בישיבה אינו מלווה כל הזמן בחיפוש ובשאלות ללא שום הסתייגות?

אולם זאת יש להדגיש: לימוד אקדמי במכללה תורנית, בשום פנים ואופן אין פירושו עיסוק בשיטת ביקורת המקרא. אין שום צורך לעסוק בטומאה זו, וכבר ממילא הועם זהרה. יש צורך לעסוק בלימוד התנ"ך בהבנה לעומק של מפרשי התנ"ך הראשונים והאחרונים. באומרי 'האחרונים', הכוונה היא לאלו שיראתם קדמה לחכמתם. יש צורך ליידע את הלומדות, שבהיפגשן עם פירוש זה או אחר, עליהן לברר ראשית מי הוא המפרש, ואם אכן הוא שייך לשלומי אמוני ישראל. יש צורך לעסוק בהבנת פשוטו של מקרא. רצוי להביא את הנצי"ב בפתחה לספר ויקרא, שם הוא עוסק בלימוד המשמעות לעומת לימודי הדרשות. וכמו בתנ"ך כך הוא גם בלימוד האמונה (המתקראת "מחשבת ישראל"). במכללה לחינוך המתעתדת להכשיר את דור המחנכות הבא, יש צורך שהתלמידה תכיר את הדיון בין רבותינו בשאלת הסמכות של מדרשי האגדה לעומת סמכותם של מקורות ההלכה, וכן לדעת להבחין בין מה שמוגדר כהלכה לבין מה שמוגדר כאגדה. חשוב שתלמידה במכללה (ודבר זה היה חשוב באותה מידה גם אילו היה מדובר בבית מדרש

למורות שאינו אקדמי) תדע כיצד לומדים אגדה, ואם דברי האגדה הם פשוט כמשמעותם המילולית, או שלפנינו משל ומליצה?.

תלמידה במכללה צריכה גם להיחשף, בעיקר אם היא מכשירה את עצמה ללמוד היסטוריה, לקשיים שבמניין השנים בבית שני, ואת התשובות השונות הקיימות.

וכאמור, כל הדברים הללו הם חלק מהכשרתה של מורה בישראל, ללא כל קשר להיות המכללה אקדמית. אקדמיזציה, פירושה גם מבנים ממסדיים של ועדות שונות, וגם זה עושה אך טוב למורים, למוסד ולתלמידות.

ד. ההקשר והאווירה

חשוב מאד ההקשר שבו נלמדים התכנים האקדמיים. נדרש יחס נכון בין החומר הנלמד לבין החינוך הערכי. יש לשים דגש חזק על הפנמתו של החינוך הערכי. ואכן זה מה שמתקיים במכללות. יש השקעה של זמן רב בלימוד הערכי, הן במסגרת לימודי היהדות, הן במסגרת לימודי החינוך והן במסגרת ההתנסות בבית הספר. ובנוסף - הסביבה המקיפה את התלמידה במכללה התורנית, גם כשהיא אקדמית, היא סביבה ואווירה ערכית. ועל הכול, מכללה תורנית מאופיינת בהתנהגות שבתוך כתליה. לדוגמא, מכללה תורנית נבחנת בכך שאווירה של צניעות בלבוש, הן של התלמידות והן של הצוות, היא אכן הפרהסיה שלה. לדבר זה אין כל קשר אם המכללה היא אקדמית או שהיא רק בית מדרש למורות, כמו שהציע הרב אריאל?.

מה שצריך להיות ברור הוא שתורה מן השמים, ושבלימודי הקודש (וככל שניתן, גם בשאר הלימודים), המורים והמורות יהיו אנשים שיראתם קודמת לחכמתם. על המורים להיות אנשי מופת וענווה, וכשאינם יודעים מענה לשאלה שנשאלו, שיאמרו: 'אכן איני יודע'.

ה. מעמדו של הציבור התורני

וישנו פן נוסף לחשיבות האקדמיזציה במכללות התורניות לחינוך. יש צורך במכנה משותף כדי לפעול עם ולעומת שאר המכללות האקדמיות לחינוך. יש אפשרות להשפיע שלא בדרך הטפה על יחס של כבוד והערכה למכללות התורניות, הן מצד ראשי ובכירי המכללות והן מצד תלמידיהן. העובדה שמכללה תורנית היא בין הראשונות להתחלת לימודים לקראת תואר שני, ובעיקר במקצועות חינוך שבהן החוק מחייב תואר שני, כגון בייעוץ חינוכי, מקדשת שם שמים.

ובנוסף לכל זאת, כדי לקבל תעסוקה ולהתפרנס בכבוד - זקוק היום הנער או הנערה לתארים אקדמיים גבוהים.

1. **הערת המערכת:** בענין זה ראה מאמרו של הרב ארי שבט "תוקפם המחייב של מדרשי חז"ל" ('צהר' יא) ובתגובתו של הרב זלמן נחמיה גולדברג ('צהר' יב).

2. אגב, מטרידה אותי העובדה שיותר ויותר נשים, גם אלה הלומדות במכללות, מאמצות אופנה של כיסוי ראש למחצה לשליש ולרביע. נראה שמחנכי הבעלים הלומדים ביישובות נמנעים מלטפל בנושא שמא זה יזיק לשלום הבית. נכנסה כרוח סערה אופנת המכנסיים שמעליהן שמלה או חצאית, ולכאורה מה רע בכך הרי דבר זה 'כשר' למהדרין, אלא ש'תוך כדי דיבור' במקרים רבים, אורך החצאית התקצר ואין גבול לדבר, ובו זמנית גם אופנת השסע שבחצאית שמעל המכנסיים, נכנסה לתוקף. אלו הם דברים שלא האקדמיזציה הביאה עלינו, ולא החזרה לבית מדרש למורות תפתור.

1. המכונים התורניים

כל האמור חל על המכללות התורניות לבנות. באשר למכונים התורניים לבנים שליד ישיבות ההסדר, השאלות העולות הן שונות, מה עוד שאכן ברוב המכונים הללו עוסקים רק בהכשרת מורים למקצועות הקודש, ואזי ניתן להבין ראשי ישיבות החוששים מהכנסת אקדמיזציה לישיבות. ואמנם מקום שעוסק לא רק בלימודי הקודש המסורתיים אלא גם בלימודי ארץ ישראל כמו המכון שליד ישיבת הר עציון, אכן פנה לכיוון האקדמיזציה של המכון, פנה והצליח. המכונים שאינם נכונים לצעד שכזה יצטרכו להתמודד עם מצב התעסוקה במערכת החינוך, מצב שבו ישנה אכן דרישה לתארים אקדמיים של המורים. ייתכן ויגיעו למסקנה שבוגריהם ילמדו רק בתלמודי תורה או במוסדות אחרים שאינם ממלכתיים, או שישאירו את מלאכת האקדמיזציה לאחרים ולזמן בו תלמידיהם הפסיקו או 'גמרו' את לימודיהם בישיבה שהמכון לידה.

תשובת הרב יעקב אריאל

בפתיחת דבריי הדגשתי שאין בדברי שום הסתייגות מהמדע. אדרבה, המדע הוא חלק מהכשרון התבוני של האדם שנברא בצלם א-להים שחננו בדעה, בינה והשכל. אולם המדע, כפי שהוא נחקר ונלמד כיום, אינו הייעוד הסופי של האדם. הוא כלי חשוב שיש למלאו תוכן. כלי ללא תוכן הוא כלי ריק. החינוך הוא התוכן; ולא כל כלי מסוגל גם למלא את עצמו בתוכן ערכי. האווירה האקדמית היום מסתפקת בכלים ורואה בהם גם תוכן; וזו טעותה.

צדק הרב יהודה פליקס שמכללה הרואה מאחריותה להעמיד דור מחנכות לדור הבא צריכה לתת בידן גם כלים יעילים וגם למלא אותם תוכן מתאים, והאוניברסיטאות אינן מסוגלות לעשות זאת, בעוד שהמכללות התורניות עוסקות בכך במידה רבה של הצלחה, כאשר הן מלמדות כיצד לרתום את הכלים המקצועיים החדשים ביותר אל הערכים הנעלים ביותר. אולם מה קורה בפועל בשדה החינוך, כולל החינוך הדתי? הקריטריון הבלעדי לקבלת מחנך הוא תוארו האקדמאי. אין אפילו העדפה לבוגרת מכללה על בוגרת אוניברסיטה. צאו ובדקו מכרזים לניהול מוסדות חינוך, כולל מכללות! הדרישה הבלעדית היא: תואר אקדמאי. המסר הוא: אין אנו זקוקים למחנכים בעלי תוכן אלא רק לבעלי כלים! אין לנו אחריות לערכי של הדור הצעיר אלא רק לכישוריו המדעיים! התואר המדעי הוא העיקר. הערכים טפלים לו!

יתרה מזאת, בין האקדמאים (ובראשם אקדמאים דתיים!) יש התנגדות להכרה בתואר אקוויולנטי לצורך מכרזים אלו. כלומר, תלמיד חכם מובהק שרמת ידיעותיו בתורה עולה לעין ערוך על מקבילו האקדמאי, פסול לניהול מוסד חינוכי בגלל רמתו התורנית; שהרי זו הושגה עקב העדפתו ללמוד במסגרת ערכית-חינוכית על פני לימוד נושאים דומים במסגרת אקדמאית. במילים אחרות: ראש ישיבה גדול בתורה, במידות ובראת שמים, אינו יכול לעמוד בראש מכון הוראה הנמצא ליד ישיבתו, והוא זקוק לתלמיד שאינו מגיע לקרסוליו הנושא תואר אקדמאי, כדי שהלה יעמוד בראש המכון להכשרת מחנכים! זהו המסר החינוכי לדור הצעיר! הדבר מזכיר לנו את "הרב מטעם" ברוסיה הצאריסטית במאה ה-19 למניינם, וברי לי שלא לכך התכוון הרב פליקס.

